

طراحی مدل فراترکیب شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی دانشجویان در دانشگاه

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۹/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۰۷

کد مقاله: ۱۴۴۹۶

محسن نیازی^۱، علی فرهادیان^۲، احسان صنعتکار^{۳*}

چکیده

سرمایه فرهنگی یکی از مفاهیم مهمی است که در سال‌های اخیر به‌خصوص در ایران مورد توجه صاحب‌نظران علوم اجتماعی قرار گرفته است. از طرفی نیز دانشگاه به‌عنوان یکی از نهادهای اثرگذار در جامعه و دانشجو به‌سان هسته اصلی و قلب آن است. بر این اساس هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی دانشجویان از طریق فراترکیب است. از این منظر این پژوهش از نظر هدف کاربردی بوده و محقق پس از بازبینی مقالات مرتبط آن‌ها را با یکدیگر ترکیب کرده است. در این راستا پس از بررسی‌های اولیه و نظر اساتید این حوزه، ۱۲ مقاله از میان ده‌ها مقاله رصد شده در پایگاه‌های اطلاعاتی به‌عنوان جامعه آماری انتخاب و مورد بررسی و ارزیابی دقیق صورت گرفته است. یافته‌ها این پژوهش نشان می‌دهد تاکنون در ۱۱ بعد و ۵۸ مؤلفه پیرامون عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی دانشجویان تحقیق صورت پذیرفته که پس از طی مراحل متعدد مدل مفهومی مرتبط با این موضوع ارائه شده است. فهم نتایج این مطالعه که ماحصل تحقیقات پیشین است می‌تواند به‌عنوان راهنمایی جامع برای محققان در این حوزه عمل کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واژگان کلیدی: سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، دانشجو، فرامطالعه، فراترکیب

۱- استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان

۲- استادیار گروه مدیریت و کارآفرینی دانشگاه کاشان

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی، دانشگاه کاشان (نویسنده مسئول) e.sanatkar1373@gmail.com

در گذشته تصور عمومی از کلمه سرمایه، شامل سرمایه‌های مادی مثل اقتصادی و یا انسانی می‌شده است؛ اما با ایجاد اصطلاح سرمایه فرهنگی توسط پی‌یر بوردیو^۱ در دهه ۱۹۶۰، مفهوم سرمایه به‌طور کلی متفاوت شده و ابعاد جدیدی به خود گرفته است. بوردیو تنها اقتصاد را عامل اصلی تعیین طبقه افراد قلمداد نمی‌کند بلکه علاوه بر آن برای تحلیل طبقاتی و پایگاه افراد در جامعه به سرمایه فرهنگی توجه ویژه‌ای می‌کند و نشان می‌دهد که طبقات چگونه با استفاده از این نوع سرمایه به بازتولید خود می‌پردازند (فائقی و باینگانی، ۱۳۹۵: ۱۵۱). سرمایه فرهنگی^۲ به معنای قدرت شناخت و قابلیت استفاده از کالاهای فرهنگی در هر فرد و دربرگیرنده تمایلات پایدار فرد است که در خلال اجتماعی شدن در فرد انباشته می‌شود (گرشاسبی فخر و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۵۷). به‌عبارت‌دیگر سرمایه فرهنگی مجموعه‌ای از دانش‌ها، مهارت‌ها و توانمندی‌هایی می‌باشد که به انسان کمک می‌کند تا جایگاه‌های بالاتری را در جامعه کسب کند.

شهروندان یک جامعه دارای سرمایه‌های گوناگونی هستند که این سرمایه‌ها تعیین‌کننده منزلت و جایگاه آن‌ها در جامعه هست. همچنین سرمایه غنی فرهنگی می‌تواند موجب اعتلای شهروندان و درنهایت یک جامعه شود. بوردیو در تعریفی از سرمایه فرهنگی می‌نویسد: صورت‌هایی از دانش، مهارت‌ها، آموزش و مزایایی که یک انسان واجد آن است و به او اجازه می‌دهد که یک جایگاه بالاتری در جامعه را کسب کند (حسن روحانی، ۱۳۸۸: ۱۷). درواقع افراد از طریق استفاده از سرمایه فرهنگی می‌توانند موقعیت خویش را در جامعه بهبود بخشند و به اعتبار اجتماعی خویش بی‌افزایند و از طرفی نیز می‌توانند این سرمایه را به سایر سرمایه‌ها از جمله ثروت تبدیل کنند. بوردیو سرمایه فرهنگی را به سه بعد تقسیم می‌کند: الف) سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته ب) سرمایه فرهنگی عینیت یافته ج) سرمایه فرهنگی نهادینه شده.

جامعه ایران به‌عنوان یک جامعه در حال گذار همواره در این سال‌ها درگیر دوگانه سنت-تجدد بوده است و این دوگانگی منجر به برخی مسائل در حیطه فرهنگی کشور شده است. تغییر در فضای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور در سال‌های اخیر از یک‌سو و از سوی دیگر تبعات ناشی از مقوله جهانی شدن و افزایش اطلاعات مردم و به‌ویژه قشر جوان و دانشجو در زمینه‌های مختلف در سال‌های اخیر به‌نوعی در سرمایه فرهنگی اثرگذار بوده است. دانشجو به‌عنوان یکی از عناصر اصلی در هر جامعه ای می‌باشد و سرمایه فرهنگی دانشجویان یکی از کلیدواژه‌های اصلی در روایت آن‌ها از جهان پیرامون خود و ابعاد مختلف زندگی می‌باشد و به نوعی انباشت یا عدم انباشت سرمایه فرهنگی در دانشجویان می‌تواند در جامعه اثرگذار باشد.

در این مطالعه پس از بررسی‌ها و بازنگری در مقالات و پژوهش‌ها این نتیجه حاصل گردید که عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی دانشجویان در دانشگاه‌ها دارای ۱۱ بعد شامل: انواع سرمایه، سرمایه اجتماعی، سرمایه علمی، هویت، سبک زندگی، مدیریت بدن، شادکامی، توسعه گرای، عوامل جمعیتی، نحوه استفاده از کالا و گرایش‌ها می‌باشد که در یافته پژوهش‌های متعددی چون (شربتیان و اسکندری، ۱۳۹۴؛ سلطانی بهرام و همکاران، ۱۳۹۱؛ صمدی و تمنا، ۱۳۹۵؛ بولاجی و همکاران، ۱۳۹۶؛ صالحی امیری و همکاران، ۱۳۹۳؛ حسین زاده، ۱۳۸۷؛ بنی عقیل و همکاران، ۱۳۹۲؛ بابایی فرد و حیدریان، ۱۳۹۴؛ عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۱؛ سهامی، ۱۳۹۴؛ حسن زاده یامچی و علیزاده اقدم، ۱۳۹۵ و نامدار جویمی و همکاران، ۱۳۹۳) قابل مشاهده است که در هر کدام به برخی از مؤلفه‌ها پرداخته شده است. از این جهت هدف این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی دانشجویان در دانشگاه با روش فراترکیب می‌باشد.

۲- مبانی نظری

سرمایه به ثروت انباشته شده که یکی از ارکان اصلی در بازار است اطلاق می‌شود. از نظر بوردیو، سرمایه هر منبعی است که در عرصه خاصی اثر بگذارد و به فرد امکان دهد که سود خاصی را از طریق مشارکت در رقابت بر سر آن به دست آورد (stones, 1998:221). سرمایه به‌عنوان یک منبع عام به دو شکل ملموس و غیرملموس می‌باشد. این اصل هرچند از اقتصاد سرچشمه می‌گیرد اما امروزه سرمایه فقط به مسائل اقتصادی و مادی محصور نمی‌شود. از نظر بوردیو ۴ نوع سرمایه در هر میدانی وجود دارد که شامل سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه نمادین می‌باشد.

هرکدام از این سرمایه‌ها در میدان‌های مختلف وجود دارد و اگر افراد بتوانند این سرمایه‌ها را کسب کنند برتر از سایرین خواهند بود و می‌توانند آن‌ها را در میدان‌های مختلف به‌کارگیرند. بوردیو عقیده دارد که سرمایه اقتصادی می‌تواند برای صاحب خود، سرمایه فرهنگی و اجتماعی ایجاد کند و سرمایه فرهنگی نیز با کارکرد خود سرمایه اقتصادی به بار آورد (کارکنان نصرآبادی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴۸). همچنین از نظر وی تبدیل سرمایه فرهنگی به سرمایه اقتصادی با سهولت بیشتری صورت می‌پذیرد (Bourdieu, 1977:42).

1 Pierre Bourdieu

2 Cultural capital

از نظر بوردیو علاوه بر سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی و اجتماعی نیز اهمیت دارد. سرمایه فرهنگی یعنی قدرت شناخت و قابلیت استفاده از کالاهای فرهنگی در هر فرد و آن دربرگیرنده تمایلات پایدار فرد است که در خلال اجتماعی شدن در فرد انباشته می‌شود (بوردیو، ۱۳۸۴: ۷۸). سرمایه فرهنگی مشتمل بر کفایت زبانی، فرهنگی و مهارت در فرهنگ طبقات بالاتر است (Dumas's, 2002, 60). ریچارد زوینگهافت^۱ سرمایه فرهنگی انواع گوناگون دانش‌ها و مهارت‌ها می‌داند و برکس^۲ و فولک^۳ واژه سرمایه فرهنگی را برای اشاره به قابلیت‌های انعطاف‌پذیر جوامع انسانی برای پرداختن به زیست محیطی و اصطلاح آن به کار می‌برند (تراسی، ۱۳۸۲: ۷۴). هایس^۴ اصطلاح سرمایه فرهنگی را بازنمای جمع نیروهای غیراقتصادی مانند زمینه خانوادگی، طبقه اجتماعی، سرمایه‌گذاری‌های گوناگون و تعهدات نسبت به تعلیم و تربیت، منابع مختلف و مانند آن‌ها می‌داند که بر موفقیت آکادمیک اثر می‌گذارد (همان). دومایس^۵ نیز اشاره می‌کند که سرمایه فرهنگی مشتمل بر کفایت زبانی و فرهنگی و مهارت در فرهنگ طبقات بالاتر است (حیدرخانی، ۱۳۹۵: ۱۴۸). از نظر دیماجو^۶ سرمایه فرهنگی یعنی داشتن ذائقه‌های دارای پرستیژ و توانایی درک و شناخت اشیا با سبک‌های هنری است که دارندگان اقتدار فرهنگی به آن‌ها اهمیت می‌دهند. (فاضلی، ۱۳۸۶: ۴۹). دیوید تراسی^۷ در تعریفی دیگر سرمایه فرهنگی را نوعی دارایی می‌داند که مجسم کننده، ذخیره کننده یا تأمین کننده ارزش فرهنگی علاوه بر هرگونه ارزش اقتصادی است که می‌تواند داشته باشد (تراسی، ۱۳۸۲: ۶۸).

سرمایه فرهنگی برخلاف سرمایه اقتصادی که به ارث برده می‌شود، اکتسابی است و به زمان نیاز دارد و فرد باید آن را در طول زندگی خود و در فرایند جامعه‌پذیری و یادگیری به دست آورد تا این سرمایه را از آن خود کند. سرمایه‌ی فرهنگی بازتابنده طبقه اجتماعی صاحب آن سرمایه است. بوردیو سرمایه فرهنگی را در سه بعد زیر ملاحظه می‌نماید:

الف) سرمایه فرهنگی تجسم یافته: آن بخش از سرمایه فرهنگی است که فرد خود باید آن را کسب کند و قابل انتقال به غیر نیست و طی زمان در خود درونی کند و از این رو همواره با فرد و در درون فرد هست و به شکل گرایش، سلیق و عادات بروز پیدا می‌کند. درواقع این حالت، مجموعه توانایی‌ها و دانایی‌های ذهنی و مهارت‌های عملی و تجربی و رفتاری است که در شیوه سخن گفتن، باورها و ارزش‌ها و نگرش‌های خاص فرد تجلی پیدا می‌کند و می‌توان اکثر ویژگی‌های سرمایه فرهنگی را از این بخش دانست. بوردیو سرمایه فرهنگی تجسیدی را حق استفاده دائمی فرد از ذهن و جسم خود می‌داند. (تراسی، ۱۳۸۲: ۴۴).

ب) سرمایه فرهنگی عینیت یافته: این بخش آشکارترین شکل سرمایه فرهنگی می‌باشد و قابل عینیت و همچنین قابل انتقال و تملک نیز داراست زیرا در کالاها و اشیای مادی همچون نوشتار، تابلو، مجسمه، ابزارهای و کالاهای هنری و نظایر آن متجسم می‌باشد. این نوع از سرمایه پیوند تنگاتنگی با سرمایه فرهنگی درونی شده دارد. به تمامی اشیاء و کالاهای فرهنگی، سرمایه فرهنگی عینی می‌گویند؛ اما خصلت اساسی این سرمایه در این است که اثر آموزشی بر دارندگان آن می‌گذارد (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۱ به نقل از بوردیو، ۱۳۸۴: ۱۴۳).

ج) سرمایه فرهنگی نهادینه شده: این نوع از سرمایه به گونه‌ای رسمیت بخشیدن به سرمایه فرهنگی فرد است و شامل داشتن مدارک و گواهی‌نامه‌های مختلف می‌باشد. از نوع به این دلیل که قانونی و رسمی می‌باشد قابلیت سنجش و مقایسه بین افراد را نیز دارد و از آنجاکه حالتی رسمی دارد برای فرد پایگاه اجتماعی همراه با مقبولیت اجتماعی مستحکم‌تری را ایجاد می‌کند و به عنوان وسیله‌ای برای تعادل میان اقتصاد و فرهنگ عمل می‌کند و بدین شکل می‌تواند سرمایه فرهنگی را به نحوی به سرمایه اقتصادی تبدیل کند. این سرمایه قابل انتقال و واگذاری نیست و به دست آوردن آن برای افراد به شرایط معینی بستگی دارد. (همان).

۳- پیشینه تحقیق

با نگاهی به مطالعات پژوهشی می‌توان دریافت که تاکنون نوشته‌ها و مقالات متعددی در داخل کشور پیرامون سرمایه فرهنگی با رویکردها مختلف صورت پذیرفته است؛ اما در باب ارتباط مفهوم سرمایه فرهنگی و قشر دانشجو تعداد محدودی کار انجام گرفته است که در جدول شماره ۱ بیان شده است.

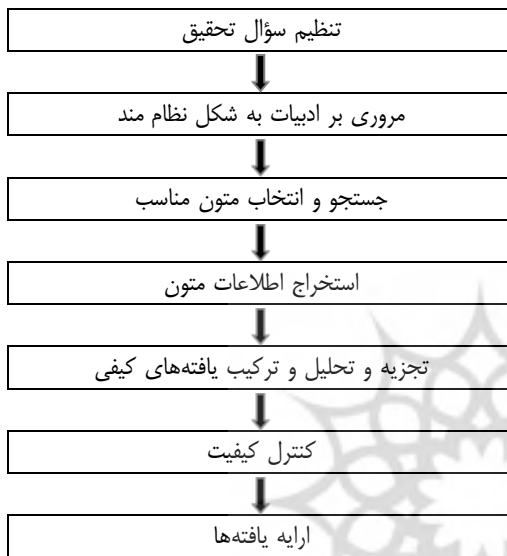
- 1 Richard Zweinhaven
- 2 Brex
- 3 Volk
- 4 Elaine Hayes
- 5 Dumais
- 6 Dimajoo
- 7 David Trebizby

جدول ۱: فهرست مقالات صورت پذیرفته در ارتباط با سرمایه فرهنگی دانشجویان (ماخذ: نگارندگان)

عنوان مقاله	نویسنده	سال	مکان	یافته‌ها
۱ بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان تبریز	می‌کائیل حسین زاده	۱۳۸۷	تبریز	یافته‌های حاکی از آن است که میان سرمایه فرهنگی و انواع هویت همبستگی مثبت وجود دارد. همچنین بیشترین همبستگی با هویت ملی، قومی، دینی و فردی است و کمترین آن با هویت جهانی می باشد.
۲ ارتباط سرمایه فرهنگی با مدیریت بدن در میان دانشجویان دانشگاه تبریز	سعید سلطانی بهرام و همکاران	۱۳۹۱	تبریز	یافته‌ها حاکی از آن است که میان مدیریت بدن و سرمایه فرهنگی دانشجویان رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد و همچنین مدیریت بدن دانشجویان نیز در حد متوسط می باشد.
۳ انواع سرمایه ها، حلقه مفقوده در تبیین شادکامی دانشجویان (دانشجویان دانشگاه تبریز)	محمد عباس زاده و همکاران	۱۳۹۱	تبریز	نتایج این بررسی نشان می‌دهد به ترتیب میان ابعاد سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با شادکامی دانشجویان رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین میزان شادی در میان دانشجویان این دانشگاه در سطح متوسط به بالا قرار دارد
۴ ارتباط سرمایه فرهنگی با عملکرد علمی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان سال ۱۳۹۲	آسیه السادات بنی عقیل و همکاران	۱۳۹۲	گلستان	نتایج این بررسی نشان دهنده ارتباط میان سرمایه فرهنگی با عملکرد علمی و افزایش نمرات دانشجویان می باشد.
۵ بررسی تاثیر سرمایه فرهنگی بر تولیدات علمی دانشجویان	صالحی امیری و همکاران	۱۳۹۳	تهران	بر اساس این تحقیق سرمایه فرهنگی در تمامی ابعادش بر تولیدات علمی دانشجویان تاثیر گذار است.
۶ بررسی رابطه سرمایه نمادین با سرمایه فرهنگی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه دولتی ایلام)	احسان نامدار جویمی و همکاران	۱۳۹۳	ایلام	نتایج نشان دهنده آن است که افرادی که سرمایه نمادین بیشتری در اختیار دارند دارای سرمایه فرهنگی بیشتری هستند و یعنی این دو مفهوم رابطه مستقیمی دارند.
۷ پیش بینی ارزش های معطوف به توسعه دانشجویان بر اساس سرمایه فرهنگی و اجتماعی	سوسن سهامی	۱۳۹۴	تهران	بر اساس این پژوهش میان سرمایه فرهنگی و اجتماعی با ارزش های علم گرایی، رضایت از زندگی، عام گرایی و اعتماد رابطه مستقیم معنی داری وجود دارد، اما میان این سرمایه ها با جهانی شدن رابطه ای برقرار نیست
۸ تاثیر سرمایه فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان	اسدالله بابایی فرد و امین حیدریان	۱۳۹۴	کاشان و آران و بیدگل	بر اساس این پژوهش میان مشارکت آموزشی و فرهنگی، مصرف کالاهای فرهنگی، رفتارها و رویه های فرهنگی، ارزش های شغلی و تحصیلی خانواده، تاثیرپذیری از رسانه های جمعی و سرمایه فرهنگی و پیشرفت تحصیلی آنان رابطه معنادار و مستقیمی وجود دارد.
۹ تحلیل جامعه شناختی شاخص های سرمایه فرهنگی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه های پیام نور و آزاد اسلامی قاین)	محمد حسن شریبیان و زهرا اسکندری	۱۳۹۴	شهرستان قائن	وجود ارتباط بین متغیرهای مستقل (فراغت، موبایل، مصرف گرایی، گرایش به سلیقه، سبک بدن و موسیقی) با متغیر وابسته (میزان سرمایه فرهنگی). بر اساس این تحقیق مهم ترین عامل اثرگذار بر سرمایه فرهنگی موبایل می باشد
۱۰ بررسی رابطه سبک زندگی (سلامت محور) و سرمایه فرهنگی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد هادی شهر در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۹۴	داوود حسن زاده یامچی و محمد باقر علیزاده اقدم	۱۳۹۵	هادی شهر	میان بعد ورزش، تندرستی، کنترل وزن و تغذیه، پیشگیری از بیماری ها، سلامت روان شناختی، سلامت اجتماعی، سلامت معنوی، اجتناب از داروها، مواد مخدر و الکل و پیشگیری از حوادث با سرمایه فرهنگی رابطه وجود دارد اما میان سلامت جسمانی و محیطی با سرمایه فرهنگی ارتباطی نمی باشد.
۱۱ رابطه سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی با میزان آگاهی دانشجویان از فرهنگ دانشگاهی	سمیه صمدی و سعید تمنا	۱۳۹۵	شهرستان اهر	بر اساس این مطالعه میان شاخص های سرمایه فرهنگی و اجتماعی با میزان آگاهی دانشجویان از فرهنگ دانشگاهی رابطه مستقیمی وجود دارد.
۱۲ بررسی جامعه شناختی تاثیر سرمایه فرهنگی بر سبک زندگی دینی دانشجویان؛ مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه مازندران	مهدی بولاغی و همکاران	۱۳۹۶	مازندران	نتایج تحقیقات نشان می‌دهد میان سرمایه فرهنگی و سبک زندگی دینی در دو بعد (عینیت یافته و نهادینه شده) رابطه معکوس وجود دارد، اما در بعد تجسم یافته رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

۴- روش شناسی

تاکنون مقالات متعددی سرمایه فرهنگی را در ارتباط با ابعاد مختلف برای قشر دانشجو در نظر گرفته و اقدام شده است. این پژوهش در نظر دارد با استفاده از روش فرامطالعه مقالاتی که تاکنون صورت پذیرفته را بررسی و تجزیه و تحلیل نموده و نتایج آن‌ها را مشخص نماید. فرامطالعه روشی است که برای بررسی، ترکیب و آسیب شناسی پژوهش‌های گذشته استفاده می‌شود. این روش یک بررسی دقیق و ژرف از مطالعات انجام شده می‌باشد. فرامطالعه شامل چهار مدل: فراروش (تحلیل روش شناسی مطالعه‌های اولیه)، فرانظریه (تحلیل نظریه‌های مطالعات اولیه)، فراتحلیل (تحلیل کمی محتوای مورد مطالعه) و فراترکیب (تحلیل کیفی محتوای اولیه) می‌باشد. فراتحلیل به‌عنوان مشهورترین حوزه فرامطالعه، به‌طور ویژه بر مطالعات کمی پیشین تمرکز دارد. این روش اگر به‌صورت کیفی انجام شود و مفاهیم و نتایج مورد استفاده در مطالعات پیشین با شیوه کدگذاری متداول در پژوهش‌های کیفی مثل نظریه برخاسته از داده‌ها مورد بررسی قرار دهد، به نام فراترکیب شناخته می‌شود (کشتکار هرانکی و مبینی دهکردی، ۱۳۹۵: ۱۲۲).

شکل ۱- مراحل پیاده سازی روش فراترکیب

فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که یافته‌ها و نتایج مشابه را از مقالات و پژوهش‌ها مختلف بررسی، استخراج و تنظیم می‌نماید و به تحلیل یافته‌های مطالعات می‌پردازد و به نوعی بازنگری می‌کند. به عبارتی فراترکیب، تفسیر تفسیرهای داده‌های اصلی مطالعه‌های منتخب است. فراترکیب با فراهم کردن یک نگرش نظام مند برای پژوهش‌گران از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف به کشف موضوع‌ها و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقا داده و یک دید جامع و گسترده‌ای را نسبت به مسائل به وجود می‌آورد (سهرابی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶). در این پژوهش از روش فراترکیب استفاده شده است که به ترتیب مراحل آن در ادامه بیان می‌شود:

مرحله اول: طرح سؤال‌های تحقیق: برای تنظیم سؤال پژوهش از پارامترهای مختلفی مانند: جامعه مورد مطالعه، چه

چیزی، چه موقع و چگونه روش استفاده می‌شود. در این پژوهش، سؤالات زیر مورد کنکاش قرار می‌گیرد:

- ۱- مهمترین عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی دانشجویان در دانشگاه کدام است؟
- ۲- مهمترین ابعاد اثر گذار بر سرمایه فرهنگی دانشجویان در دانشگاه کدام است؟

مرحله دوم: مروری بر ادبیات به شکل نظام مند: در این مرحله کلمات کلیدی مرتبط انتخاب و در سرتاسر تحقیق

تعاریف واژه‌های جستجو یا چارچوب زمانی به‌طور مستمر دوباره ارزیابی می‌گردد؛ بنابراین محقق جستجوی سیستماتیک خود را بر مقالات منتشر شده در ژورنال‌های مختلف متمرکز می‌کند. در انتها، محقق مجموعه‌ای از جستجوهای آنلاین را انجام می‌دهد تا مطالعات منتخب را مشخص کند. در این پژوهش، محقق جستجوی نظام مند خود را بر پایگاه مجلات علمی مصوب در سایت Magiran متمرکز کرده و واژگان کلیدی مرتبط را انتخاب نموده است.

جدول ۲- واژه کلیدهای تحقیق (ماخذ: نگارندگان)

فارسی
سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی عینیت یافته، سرمایه فرهنگی تجسم یافته، سرمایه فرهنگی نهادینه شده، دانشجو

مرحله سه: جستجو و انتخاب متون مناسب: در این مرحله محقق در هر بازبینی تعدادی از مقالات را رد می‌کند که

این مقالات در فرآیند فراترکیب مورد بررسی قرار نمی‌گیرند و مشخص می‌کند آیا مقالات یافت شده متناسب با سؤال تحقیق

می‌باشد یا خیر. به منظور رسیدن به این هدف، او مجموعه مطالعات منتخب را چندین بار مورد بازبینی قرار می‌دهد تا به مقالات منتخب دست یابد.

ملاک های انتخاب مقالات طبق معیارهای ذیل معرفی گردیدند:

- محل چاپ مقاله: مقالات پذیرش در پایگاه مجلات علمی مصوب در سایت Magiran
  - موضوع مدنظر: عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی در دانشگاه
  - حیطه کلی تحقیق: سرمایه فرهنگی در فضای دانشگاهی
  - روش تحقیق: فراترکیب
  - محدوده زمانی تحقیق: پژوهش های از سال ۱۳۸۷ به بعد
  - زبان های مورد استفاده شده: فارسی
- بر مبنای برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی به بررسی کیفیت مقالات بر اساس ۱۰ معیار ذیل پرداخته شد (هر معیار حداکثر ۵ امتیاز):

هدف پژوهش، اصول و روش ها، ساختار پژوهش، نمونه، مرتب سازی داده‌ها، انعکاس پذیری، مبانی اخلاق حرفه ای، دقت تحقیق، تبیین روشن نتایج، نتیجه گیری کلی تحقیق. نتایج نهایی مقاله نهایی به شرح ذیل می باشد:

جدول ۳- امتیازات داده شده به مقاله منتخب (ماخذ: نگارندگان)

مقاله	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
نمره نهایی	۵۰	۴۵	۳۹	۴۶	۳۸	۳۶	۴۴	۴۵	۴۰	۳۷	۴۱	۴۸

در این مرحله از بین ۶۵ مقاله ابتدا ۳۵ مقاله انتخاب شده و سپس ۱۲ مقاله بر اساس ده معیار ذکر شده تایید نهایی گردید. با توجه به نتایج حاصل شده حداکثر امتیاز داده شده به مقالات ۵۰ و حداقل امتیاز داده شده ۳۶ بوده است.

جدول ۴- نتایج گزینش مقالات نهایی (ماخذ: نگارندگان)

تعداد کل مقالات و منابع اولیه: ۶۵
تعداد مقالات پذیرش نشده بر اساس عنوان تحقیق: ۳۵
تعداد مقالات پذیرش نشده بر اساس چکیده تحقیق: ۰
تعداد مقالات پذیرش نشده بر اساس محتوای کلی تحقیق: ۰
تعداد مقالات پذیرش نشده بر اساس کیفیت تحقیق: ۰
تعداد مقالات پذیرفته شده نهایی: ۱۲

مرحله چهارم: تبیین استخراج نتایج: با توجه به اینکه در روش فراترکیب، پژوهشگر به‌طور پیوسته مقالات منتخب و نهایی شده را، به‌منظور دستیابی به یافته‌های درون محتوای مجزایی که در آن‌ها مطالعات اصلی و اولیه انجام می‌شوند، چند بار مطالعه می‌کند، در مرحله تبیین و استخراج نتایج، محتوای مقالات منتخب و نهایی شده، به منظور دستیابی به ابعاد سرمایه فرهنگی و یافته‌های درون محتوایی چندین بار مرور شده و اطلاعات پژوهش‌ها در جدول ۵ بر اساس موضوع مقاله و عوامل مؤثر بر آن تشریح گردید.

جدول ۵- مقالات منتخب (ماخذ: نگارندگان)

عنوان مقاله	عوامل مؤثر
تحلیل جامعه شناختی شاخص های سرمایه فرهنگی و عوامل مؤثر بر آن؛ مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه‌های پیام نور و آزاد اسلامی قاین	اوقات فراغت، استفاده از موبایل، گرایش به سلیقه، سبک بدن و موسیقی
بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان تبریز	هویت جمعی، هویت فردی، هویت دینی، هویت ملی، هویت قومی، منابع هویت جمعی(زمان و تاریخ، زبان، میراث مشترک و فرهنگ عامه)، منابع هویت فردی (خودانگار منسجم، عزت نفس)
ارتباط سرمایه فرهنگی با عملکرد علمی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان سال ۱۳۹۲	عملکرد علمی، عملکرد آموزشی و پژوهشی

عنوان مقاله	عوامل مؤثر	
۴	بررسی جامعه‌شناختی تاثیر سرمایه فرهنگی بر سبک زندگی دینی دانشجویان؛ مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه مازندران	سبک زندگی دینی شامل بعد اقتصادی، بعد اجتماعی (تعهد اجتماعی، مشارکت دینی، معاشرت با دیگران)، بعد فرهنگی (اوقات فراغت، ظاهر و پوشش، تغذیه و آداب آن، پایبندی به اخلاق مذهبی، خانواده)، سبک زندگی
۵	بررسی تاثیر سرمایه فرهنگی بر تولیدات علمی دانشجویان	آموزش های رسمی، موفقیت تحصیلی، تولیدات علمی
۶	تاثیر سرمایه فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان	مشارکت آموزشی و فرهنگی، مصرف کالاهای فرهنگی، رفتارها و رویه های فرهنگی، ارزش های شغلی و تحصیلی خانواده، رسانه های ارتباط جمعی
۷	ارتباط سرمایه فرهنگی با مدیریت بدن در میان دانشجویان دانشگاه تبریز	هویت فردی، هویت فرهنگی، مدیریت بدن (مراقبت های بهداشتی و آرایشی، رویه های کنترل وزن و لاغری، میزان علاقه مندی به تناسب اندام)، جنسیت، وضعیت تاهل، مقطع تحصیلی، سن، سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی (انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی)، شادی (رضایت از زندگی، رضایت از خاطر، حرمت خود، خلق مثبت، انرژی مثبت)، روابط اجتماعی، اوقات فراغت
۸	انواع سرمایه ها، حلقه مفقوده در تبیین شادکامی دانشجویان (دانشجویان دانشگاه تبریز)	مشارکت اجتماعی، رضایت از زندگی، اعتماد، ارزش های علم گرایی، عام گرایی، ارزش های مربوط به توسعه، سبک زندگی، ورزش، تندرستی، کنترل وزن و تغذیه، پیشگیری از بیماری ها، سلامت روان شناختی، سلامت اجتماعی، سلامت معنوی، اجتناب از داروها، مواد مخدر و الکل، پیشگیری از حوادث
۹	پیش بینی ارزش های معطوف به توسعه دانشجویان بر اساس سرمایه فرهنگی و اجتماعی	مشارکت اجتماعی، رضایت از زندگی، اعتماد، ارزش های علم گرایی، عام گرایی، ارزش های مربوط به توسعه، سبک زندگی، ورزش، تندرستی، کنترل وزن و تغذیه، پیشگیری از بیماری ها، سلامت روان شناختی، سلامت اجتماعی، سلامت معنوی، اجتناب از داروها، مواد مخدر و الکل، پیشگیری از حوادث
۱۰	بررسی رابطه سبک زندگی (سلامت محور) و سرمایه فرهنگی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد هادی شهر در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳	ابعاد سرمایه نمادین (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی)، سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اعتماد نهادی، اعتماد بین شخصی
۱۱	بررسی رابطه سرمایه نمادین با سرمایه فرهنگی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه دولتی ایلام)	شبهه روابط اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اعتماد نهادی، همیاری، مصرف کالا، فرآورده های فرهنگی، تمایلات و گرایش های روانی فرد، آگاهی دانشجویان، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی
۱۲	رابطه سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی با میزان آگاهی دانشجویان از فرهنگ دانشگاهی	

مرحله پنجم: بررسی و ادغام نتایج: با توجه به اینکه هدف فرا ترکیب ایجاد تفسیر یکپارچه و جدیدی از یافته‌ها می‌باشد، در پژوهش حاضر مفاهیمی که مشابه بودند استخراج شد و در کدهایی به‌عنوان مؤلفه دسته بندی گردید و پس از آن مؤلفه های شناسایی شده در بعد های مختلف بر اساس تعلق مفهومی قرار گرفتند.

جدول ۶- ابعاد و مولفه‌های سرمایه فرهنگی (ماخذ: نگارندگان)

ردیف	ابعاد	مؤلفه
۱	سرمایه	سرمایه نمادین، سرمایه اقتصادی، سرمایه اجتماعی، سرمایه علمی.
۲	سرمایه اجتماعی	تعهد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، معاشرت با دیگران، روابط اجتماعی، اعتماد اجتماعی (اعتماد تعمیم یافته، اعتماد بین شخصی، اعتماد نهادی).
۳	سرمایه علمی	آموزش های رسمی، مشارکت آموزشی و فرهنگی، عملکرد علمی، عملکرد آموزشی و پژوهشی، موفقیت تحصیلی، تولیدات علمی.
۴	هویت	هویت جمعی، هویت فردی، هویت دینی، هویت قومی، هویت ملی، هویت فرهنگی.
۵	مدیریت بدن	سبک بدن، تغذیه و آداب آن، مراقبت های بهداشتی و آرایشی، رویه های کنترل وزن و لاغری، میزان علاقه مندی به تناسب اندام، ورزش، تندرستی، کنترل وزن و تغذیه، پیشگیری از بیماری ها، اجتناب از داروها، مواد مخدر و الکل، پیشگیری از حوادث.
۶	سبک زندگی	اوقات فراغت، خانواده، آگاهی، سلامت (اجتماعی، معنوی).
۷	شادکامی	رضایت از خاطر، حرمت خود، خلق مثبت، انرژی مثبت، رضایت از زندگی.
۸	توسعه گرایی	ارزش های علم گرایی، عام گرایی.
۹	نحوه استفاده از کالاها	استفاده از موبایل، موسیقی، ظاهر و پوشش، فرآورده های فرهنگی، مصرف کالا، مصرف کالای فرهنگی، رسانه های ارتباط جمعی.
۱۰	عوامل جمعیتی	جنسیت، سن، وضعیت تاهل.
۱۱	گرایشات	گرایش به سلیقه، پایبندی به اخلاق مذهبی، همیاری، رفتارها و رویه های فرهنگی، ارزش های شغلی و تحصیلی خانواده.

مرحله ششم: تعیین کیفیت نتایج: محقق جهت کنترل نتایج استخراجی خود از مقایسه نظرات خود با چند خبره دیگر نیز استفاده نموده است و سپس نتایج از طریق شاخص کاپا ارزیابی و مورد تایید قرار گرفت.

مرحله هفتم: اعلام نتایج: در این مرحله از روش فرا ترکیب، یافته‌های حاصل از مراحل گذشته در قالب یک مدل بر اساس ابعاد و مؤلفه‌ها ارائه می‌گردد.

شکل ۲- ابعاد و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (ماخذ: نگارندگان)

نتیجه‌گیری

افراد جامعه از طریق سرمایه فرهنگی خود نحوه رفتار، گفتار و شیوه عمل خود را تعیین و خود را از سایرین متمایز می‌کنند. سرمایه فرهنگی با توجه به کارکردهایش به‌عنوان یکی از مکانیسم‌های بازتولید سلسله‌مراتب اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است. این پژوهش باهدف بررسی شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی دانشجویان با روش فراترکیب صورت پذیرفته است دانشجویان به‌عنوان موتور محرک یک جامعه و دانشگاه به‌عنوان قلب تپنده جامعه جایگاه ویژه‌ای در بین اقشار مردم دارد. مدل مفهومی استخراج شده این پژوهش که ثمره مطالعه مقالات مرتبط با این موضوع است شامل ۱۱ بعد و ۵۸ مؤلفه می‌باشد. این ابعاد شامل: سرمایه، سرمایه اجتماعی، سرمایه علمی، سبک زندگی، مدیریت بدن، هویت، شادکامی، توسعه گرایی، عوامل جمعیتی، نحوه استفاده از کالا و گرایشات می‌باشد. مدل ارائه‌شده در این پژوهش یک مدل مفهومی و ثمره تمام تحقیقاتی است که تاکنون پیرامون این موضوع انجام گردیده که این مهم با توجه به نتایج مطالعات پیشین و استخراج متغیرها و مؤلفه‌های آنان برای استفاده از این مدل صورت پذیرفته است؛ بنابراین سایر محققان در پژوهش‌های آتی در این موضوع می‌توانند با استفاده از این مدل به بسیاری از یافته‌های مقالات گذشته دست یابند.

هر یک از مقالات ذکر شده، سرمایه فرهنگی دانشجویان را در ارتباط با یک یا چند مؤلفه به کار برده و بررسی کرده است. یافته‌های حاکی از آن است که عوامل متعددی از جمله موارد ذکر شده بر سرمایه فرهنگی دانشجویان اثرگذار می‌باشد. نتایج تحقیقات صورت گرفته نشان می‌دهد مفهوم سرمایه فرهنگی با مؤلفه‌های ذکر شده رابطه مستقیم و معناداری داشته و وجود یا عدم وجود آن باعث تفاوت در دانشجویان می‌شود. در دنیای امروز افراد با نشان دادن سرمایه فرهنگی خود جایگاه اجتماعی خویش را می‌سازند و اعتبار اجتماعی خود را افزایش می‌دهند به همین جهت سرمایه فرهنگی در کنار سایر سرمایه‌ها اهمیت شایانی می‌یابد. همچنین پیشنهاد می‌گردد معاونت فرهنگی و دانشجویی دانشگاه‌ها به طور مستمر میزان سرمایه فرهنگی دانشجویان را پالایش کرده و در راستای افزایش آن از طریق ابعاد و مؤلفه‌های ذکر شده به تناسب موقعیت عمل نمایند.

منابع

۱. روحانی، حسن (۱۳۸۸) «درآمدی بر نظریه سرمایه فرهنگی» فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۳
۲. گرشاسبی فخر، سعیدو دیگران (۱۳۹۴) «برآورد روند سرمایه فرهنگی در ایران» فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال چهارم، شماره پانزدهم، تابستان ۹۴
۳. فکوهی، ناصر (۱۳۸۱) تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان شناسی، تهران: نشر نی
۴. تراسبی، دیوید (۱۳۸۲) اقتصاد و فرهنگ، ترجمه کاظم فرهادی، تهران: نشر نی
۵. بوردیو، پی یر (۱۳۸۴) شکل‌های سرمایه در سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، گردآوری کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازی
۶. فاضلی، محمد (۱۳۸۶) جامعه شناسی مصرف موسیقی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
۷. حیدرخانی، هابیل و همکاران (۱۳۹۵) تحلیل و بررسی رابطه ابعاد سرمایه فرهنگی و هویت ملی جوانان ۱۸ تا ۲۹ سال شهر کرمانشاه، فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال دهم، شماره ۲
۸. عرفانیان قصاب، المیرا و شربتیان، محمدحسن (۱۳۹۶) مطالعه تأثیر سرمایه فرهنگی و مؤلفه‌های آن بر سبک تغذیه شهروندان مشهد، فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، سال یازدهم، شماره ۴
۹. ابراهیمی، قربانعلی و همکاران (۱۳۹۵) بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر اعتماد اجتماعی، فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، سال ششم، شماره ۲۱
۱۰. کارکنان نصرآبادی، محمد و همکاران (۱۳۹۱) عوامل مؤثر بر سرمایه فرهنگی میان شهروندان کاشان و آران و بیدگل، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال ششم، شماره ۲۷
۱۱. فائق، سحر و باینگانی، بهمن (۱۳۹۵) سنجش سرمایه فرهنگی براساس پایگاه اقتصادی- اجتماعی میان شهروندان اصفهان، جامعه پژوهشی، فرهنگی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال هفتم، شماره پاییز
۱۲. سهرابی، بابک و همکاران (۱۳۹۰) آسیب شناسی پژوهش های انجام شده در زمینه مدیریت اسلامی با رویکرد فراترکیب، فصلنامه چشم انداز مدیریت دولتی، تابستان ۱۳۹۰، شماره ۶
۱۳. مبینی دهکردی، علی و کشتکار هرانکی، مهران (۱۳۹۵) فراترکیب مدل های نوآوری اجتماعی، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۶
14. Bourdieu, P. (1977). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, Camhin. Harvard University Press.
15. Stones, Roy (1998), *Key Sociological Thinkers*, Mcmillan Press Ltd. U.k
16. Dumas's. (2002), "Cultural Capital, Gender, and School Succes: The Role of Habitu", *Sociology of Education*, Vol.75, No.1, pp.44-68

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی